

Skønlitteraturen i Danbib

Klassifikation, indeksering, noter

Af Rune Eriksson

Abstract

Hovedformålet er at give et samlet overblik over skønlitteraturens repræsentationsformer, som disse fremtræder i Danbib. På baggrund af teoretiske og især empiriske studier bliver de respektive repræsentationsformer – klassifikation, indeksering, noter – analyseret med henblik på deres opbygning, deres eventuelle udvikling inden for de sidste 25 år samt deres styrker og svagheder i forhold til informationsøgning og relevansvurdering. Overordnet bliver det pointeret, at der er tale om en meget særegen og differentieret repræsentation, som på alle niveauer adskiller sig væsentligt fra repræsentationen af faglitteratur. Afslutningsvis skitseres en alternativ repræsentation af skønlitteratur, hvor de forskellige repræsentationsniveauer er organiseret i forhold til de erkendelsesmæssige omstændigheder, der kendetegner de forskellige facetter af skønlitterære værker.

Indledning

Både den faglitterære og den skønlitterære bibliografiske post i Danbib indeholder typisk en klassifikation i form af et klassemærke, en indeksering i form af et antal emneord samt en note. Men så hører ligheden også op, for på alle tre niveauer er særlige principper og hensyn gældende på skønlitteraturens område. Således er det et særkende ved tildelingen af klassemærker til skønlitteratur, at den *ikke* er baseret på bogens emne men på dens originalsprog. Denne meget forskellige tilgang til klassifikation af henholdsvis skøn- og faglitteratur går i hvert fald tilbage til førsteudgaven af Deweys klassifikationssystem (Dewey, 1876) og er i øvrigt stadig det dominerende klassifikationsprincip, ikke blot i DDC men også i andre store universelle klassifikationssystemer som UDC og LCC, så der er altså ikke tale om at DK5 i denne henseende adskiller sig fra almindelig praksis.

Med hensyn til indeksering er forskellen mellem fag- og skønlitteratur mindre udtalt, da indekseringen af skønlitteratur ”bygger på de fælles principper og standarder for valg og udformning af emneord som DBC har valgt at følge” (*Indeksering af skønlitteratur*, 1998). Samme sted pointeres det dog, at indekseringen er tilpasset skønlitteraturens egenart, og det er selvsagt et udtryk for en anerkendelse af domænespecifikke forskelle, når DBC opererer med tre forskellige indekseringsvejledninger: *Indeksering af faglitteratur* (2. udgave, 2002), *Indeksering af skønlitteratur* (1998) og *Indeksering af musik* (1998). Vejledningerne er også tilgængelige i Netpunkt.

Rune Eriksson er lektor ved Institut for Kultur og Medier, Danmarks Biblioteksskole, København.
re@db.dk

Endelig er der noten. Alle tre vejledninger fremhæver, at hvor emneordene især er rettet mod søgning og kun i mindre grad mod vurdering af materialernes relevans, da gælder det omvendte for noterne, men i praksis udformes noten temmelig forskelligt alt efter udtryksform. Eksempelvis er den ofte rent indholdsciterende, når det handler om musik, mens den faglitterære note gerne udtrykker et forsøg på at sammenfatte hele bogen eller opregne dens vigtigste emnemæssige facetter. Heroverfor har noten til især romaner (og sommetider skuespil) ofte karakter af at være en påbegyndt handlingsbeskrivelse, hvor centrale, overraskende eller spændingsrelaterede elementer bevidst ikke afsløres. I disse tilfælde er noten altså ikke baseret på værket i dets helhed, eftersom hensynet til den individuelle læseoplevelse er prioriteret højere end en eventuel referenceværdi.

At skønlitteraturen således på alle tre repræsentationsniveauer behandles efter særegne retningslinjer er sikkert et klogt valg, da skøn- og faglitteratur som helhed er forskellige og i vidt omfang tilfredsstillende forskellige læserbehov, om end det næppe er muligt at trække en absolut skillelinje mellem disse to former for litteratur. Konsekvensen er dog at en viden om repræsentationen af faglitteratur kun med begrænset held kan overføres til skønlitteraturen. Det er derfor et alvorligt problem, at repræsentationen af skønlitteraturen kun i ringe omfang er blevet analyseret, og at den viden, der trods alt foreligger, er spredt på en mængde af dokumenter og i øvrigt sjældent er særlig dybdeborende.

Den forholdsvis mest analyserede repræsentationsform er utvivlsomt indekseringen. I den sammenhæng står *Indeksering af skønlitteratur* naturligvis centralt, og vejledningen giver da også et indblik i indekseringsprincipperne for skønlitteratur. Imidlertid er relationen mellem indeksering, klassifikation og noter lidet uddybet, svagheder i indekseringen bliver i det store hele ignoreret, og især forekommer det uforståeligt, at DBC ikke gør opmærksom på, at skønlitteraturen historisk set er blevet indekseret på to temmelig forskellige måder, hvoraf også den siden 1990 forældede metode fortsat er nærværende i et væld af poster i Danbib. Fremhæves kan derudover Hans Jørn Niensens artikel 'Romaner af mange slags' (Nielsen, 1997) og Anders Kragh Sørensen og Jakob Svarres kandidatspeciale *Indeksering af skønlitteratur – informationsvidenskab, litteraturvidenskab, domæneanalyse* (Kragh Sørensen & Svarre, 2002), der

på hver deres måde formulerer en interessant kritik af primært indekseringen, sekundært noterne, men ingen af disse titler forholder sig til klassifikationen.

Formålet med nærværende artikel er da at se på repræsentationens forskellige facetter i den bibliografiske post under ét. Hovedsigtet er ikke at kritisere den gældende praksis, men snarere at forsøge at bidrage med lidt lys i den labyrint som repræsentationen af skønlitteratur er: Hvad bliver udtrykt i henholdsvis klassifikationen, emneordene og noten, og hvordan spiller de sammen? I hvilke henseender er praksis blevet justeret undervejs? Hvilke muligheder er der i forhold til informationssøgning, hvilke begrænsninger eller deciderede fælder, og er der nogen mulighed for at omgå disse svagheder? At en sådan tilgang også kan afføde kritiske bemærkninger giver sig selv. Derudover skal der gøres opmærksom på, at der med termen 'skønlitteratur' i artiklen menes epik, lyrik og dramatik for voksne, medmindre andet er angivet.

Klassemærkerne

Som nævnt tildeles skønlitteratur klassemærke efter originalsprog. Det kan måske synes lidt underligt, da originalsproget næppe er det mest karakteristiske ved skønlitterære værker, men Dewey valgte sikkert dette klassifikationskriterium, fordi det i 1800-tallets litteraturhistoriskrivning var uhyre almindeligt at tænke i nationallitteraturer – og dermed også i høj grad i sprog. I DK5 er der dog enkelte undtagelser fra reglen, primært i forbindelse med den ældre litteratur, f.eks. har folkeviser og andre eksempler på dansk skønlitteratur fra tiden før Holberg klassemærket 86.2. Heller ikke i disse tilfælde er der dog tale om klassifikation efter emne, og generelt bliver skønlitteratur *aldrig* tildelt klassemærke efter nogle i bogen iboende kvaliteter. I stedet reflekteres nogle ydre data, næsten altid afstamningen, og her kan tiden som sagt være et parameter, men i langt de fleste tilfælde handler det udelukkende om den sproglige oprindelse. Det har jo unægtelig den ulempe, at klassemærket ikke siger noget om bogens indhold, til gengæld er tildelingen af det rette klassemærke i langt de fleste tilfælde en ganske uproblematisk proces.

I DK5 har skønlitteraturen klassemærkerne fra 82-88. Grundstrukturen er, at de romanske sprog klassificeres under 82, germanske sprog dækker 83-87, og

så er der 88 til resten. Denne fordeling kan naturligvis forekomme voldsomt eurocentrisk, men den afspejler faktisk udmærket den sproglige oprindelse af den skønlitteratur, der udgives på dansk. Et udvalg af de vigtigste sprog og deres respektive klassemærker fremgår af Tabel 1.

82	Fransk
82.6	Italiensk
82.7	Spansk
82.8	Portugisisk
83	Engelsk
83.8	Amerikansk
84	Tysk
84.7	Hollandsk
85	Norsk
85.3	Islandsk
86	Dansk
87	Svensk
88.2	Oldgræsk og latin
88.61	Russisk

Tabel 1: De vigtigste skønlitterære klassemærker

Her er der især to ting at bemærke. Det første er, at sprog ikke er det samme som lande. Denne problematik er måske særlig iøjnefaldende i forbindelse med klassemærket 83, der udover den britiske litteratur inkluderer forfattere fra bl.a. Irland, Australien, Canada og Indien, men noget lignende gør sig gældende for en lang række andre sprog, der som f.eks. fransk, spansk og portugisisk ikke er snævert tilknyttet til et enkelt land. Omvendt kan forfattere fra samme nation på grund af sproglige omstændigheder sagtens være fordelt på to eller flere klassemærker. Det gælder bl.a. Finland, Schweiz og Belgien, men mange flere lande kunne nævnes.

Det andet er, at selv om måske omkring 98% af den dansksprogede skønlitteratur stammer fra et af sprogene i tabellen, så er systemet langt mere udbyg-

get end som så, eftersom *DK5 Systematisk register* opregner næsten 400 sprog og dialekter. Med hensyn til de romanske og germanske sprog betragtes de (i litterær forstand) mindre sprog som en undergruppe af et større sprog og får blot tilføjet en eller flere decimaler, som man ser det med f.eks. hollandsk litteratur i forhold til tysk. Andre eksempler på denne systematik er provencalsk (82.4) og jiddisch (84.4), og i dansk sammenhæng skelnes der bl.a. mellem mønsk (86.73), bornholmsk (86.74) og jysk skønlitteratur (86.77). Noget overraskende er det dog nok, at skånsk skønlitteratur har klassemærket 86.75 og således klassificeres som en undergruppe af dansk litteratur og ikke svensk!

Med hensyn til 88-gruppen er systematikken mere kompliceret, da der her er tale om flere hundrede, ofte meget forskelligartede sprog. På den anden side er der ikke grund til at gå i detaljer, for bortset fra eksemplerne i oversigten spiller disse sprog generelt en minimal rolle i dansk skønlitterær sammenhæng. Hovedpointen er at specificeringsgraden også her er ganske høj – eksempler kunne være bengali (88.4179), bosnisk (88.652) og sågar hottentottisk (88.87) skønlitteratur – og at denne viden, når lejlighed endelig byder sig, tit vil kunne omsættes til en særdeles effektiv informationsøgning. Hvorfor det er sådan, vil blive uddybet nedenfor.

Tillægstallene

Foruden de egentlige klassemærker bliver skønlitteratur tildelt to tillægstal (skønlitteratur for børn og unge dog tre). Heller ikke her handler det dog om emne. I stedet baseres klassifikationen på, hvorvidt det er en originaludgave eller en oversættelse til dansk, hvilken storgener falder bogen ind under, om det er en antologi eller ej, og med hensyn til prosa skelnes der endvidere mellem bøger udgivet før eller efter år 1900. Strukturen fremgår af Tabel 2.

Storgener	Originalsprog		Oversat til dansk	
	Antologi	Enkelt forfatter	Antologi	Enkelt forfatter
Digte	-00	-01	-20	-21
Dramatik	-02	-03	-22	-23
Romaner og noveller	-04	-05 (før 1901) -06 (senere)	-24	-25 (før 1901) -26 (senere)
Humor, tegneserier etc.	-07	-08	-27	-28

Tabel 2: Skønlitteraturens tillægstal

Det vil sige, at f.eks. franske digte på fransk (minus antologier) er klassificeret under 82-01, oversatte antologier af engelsksprogede dramatikere hører under 83-22, oversatte russiske romaner og noveller fra før 1901 hører under 88.61-25, og originale danske tegneserier (minus antologier) hører under 86-08 – alt sammen under forudsætning af, at der er tale om voksenudgivelser, for ved børne- og ungdomsbøger indskydes konsekvent et 9-tal mellem de to andre tillægstal, men ellers er systemet det samme, bortset fra at genrebetegnelserne er lidt anderledes. I øvrigt skal det bemærkes at genrebetegnelsen romaner og noveller, som er taget fra *Dansk bogfortegnelse*, er en anelse upræcis, da der faktisk er tale om epik. Det indebærer at episke digte som eksempelvis *Iliaden* og *Dantes guddommelige komedie* ikke klassificeres som digte men som prosaudgivelser.

Og hvad kan klassifikationen så bruges til? Med hensyn til opstillingen på de danske folkebiblioteker er situationen noget barok, idet klassifikationen faktisk benyttes, men *hvordan* afhænger af, om skønlitteraturen er på dansk (inklusive oversættelser) eller et andet sprog. Ved fremmedsprogede titler bruges klassemærket men ikke tillægstallene. Det vil sige, at f.eks. skønlitteratur på amerikansk konsekvent opstilles under 83.8, uanset storgenre. Omvendt bliver klassemærket ignoreret, når det handler om skønlitteratur på dansk. Disse titler bliver i stedet i vidt omfang opstillet efter tillægstallene, eftersom det mest fundamentale i opstillingen er genretilhørsforholdet. Således skelnes der inden for epikken ikke mellem romaner og noveller, men det skal naturligvis pointeres at det i de sidste ca. 25 år har været almindeligt at udskille et vekslende antal undergenrer - f.eks. krimier, science fiction, slægtsromaner – fra denne meget omfattende kategori. Inden for de enkelte genrer står antologier også gerne for sig selv, hvorimod det ikke spiller nogen rolle, om titlen oprindelig er udgivet før 1901 eller ej.

Da opstillingen af den dansksprogede skønlitteratur på folkebibliotekerne ikke er bestemt af klassemærkerne, fremgår hverken disse eller tillægstallene af bøgernes omslag, men de findes altså alligevel og kan følgelig anvendes i en informationssøgning. Imidlertid er brugsværdien stærkt afhængig af, hvilket sprog og hvilken genre der er tale om. Når det handler om dansksprogede romaner og noveller, der stammer fra et af de her i landet mest udbredte sprog, især dansk og engelsk men til dels også tysk, fransk,

norsk og svensk, er klassifikationen nemlig ikke meget værd i sig selv. Hvis man er på jagt efter en titel, om hvilken det kun vides, at det er en til dansk oversat engelsk roman, vil klassemærket (83-25 eller 83-26) inkludere alt for mange poster til at være nogen reel hjælp. Det indebærer dog ikke, at klassifikationen generelt er værdiløs i forbindelse med informationssøgning, når det handler om meget udbredte genrer og sprog, for såfremt brugeren har flere oplysninger om titlen end i det anførte eksempel, og disse reflekteres andetsteds i den bibliografiske post, f.eks. i indekseringen, da vil klassifikationen ofte være et middel til at begrænse recall betragteligt. Det vil selvfølgelig ikke altid være nok, men at få f.eks. 40 relevante poster i stedet for 220 er dog et fremskridt.

Heraf følger, at klassifikationen er mest effektiv i forbindelse med de små genrer og de (i dansk skønlitterær sammenhæng) små sprog. I eksemplet med den engelske roman var der med en afgrænsning til 'alle typer bøger' mere end 10.000 poster¹, men en tilsvarende søgning på ungarske romaner (88.8151-25 eller 88.8151-26) giver kun 38 poster, heraf tolv dubletter, og hvis det handler om noget så sjældent som baskiske romaner på dansk (88.803-25 eller 88.803-26), så er der kun to titler at vælge imellem. Noget lignende gør sig gældende for små genrer som digte, hvor man selv i forbindelse med store sprog kan få et mere eller mindre acceptabelt resultat. Således giver en søgning på amerikanske digte på dansk (83.8-21) 64 poster (46 titler), mens norske digte på dansk (85-21) giver 17 poster (15 titler). I sådanne tilfælde kan blot en enkelt supplerende oplysning, f.eks. forfatterens køn, begrænse antallet af relevante poster yderligere.

Men naturligvis er det en alvorlig svaghed ved klassifikationen af skønlitteratur i DK5, at dens effektivitet som værktøj til informationssøgning er omvendt proportional med storgenrerne og deres sproglige afstammings udbredelse på det danske bogmarked.

Indekseringen

Noget af det mest basale ved indekseringen af skønlitteratur er, at den *aldrig* gentager klassifikationen. Ved en spansk novellesamling *kunne* emneordene for så vidt godt indbefatte spansk litteratur, spanske forfattere, noveller eller lignende, det gør de bare ikke. Derimod kan data fra klassifikationen eller indekseringen godt blive repeteret i noten, men generelt

udtrykker de tre repræsentationsniveauer i meget høj grad noget forskelligt, og det er også værd at notere sig, at repræsentationen ikke nødvendigvis synes at have noget at gøre med bogens titel. I den forstand kan man sige, at titlen og dens repræsentationsformer typisk betoner forskellige facetter af værket, og i mange tilfælde vil ingen af disse facetter være blot nogenlunde dækkende for bogen som helhed. Dette står i modsætning til faglitteraturen, hvor de forskellige repræsentationer ofte har karakter af blot at uddybe eller slet og ret repetere titlen. Men det er så også dette vilkår, der gør det så vigtigt at vide, hvad man kan forvente at finde i de forskellige repræsentationsformer, når emnet er skønlitteratur.

Et andet særkende ved indekseringen af skønlitteratur er, at den historisk set er blevet grebet an på to forskellige måder. Fra 1982-1990 blev skønlitteraturen indekseret med såkaldte genrebetegnelser, men fra og med 1990, uge 22, har der i stedet været tale om hvad DBC betegner som emneord (Nielsen, 1997). Dette navneskifte er i sig selv interessant, da det litterære genrebegreb er nok så kompliceret, og det ikke mindst inden for biblioteks- og informationsvidenskabens med stigende kraft er blevet diskuteret, hvad et emne overhovedet er. Inden for litteraturvidenskaben er der således stor enighed om, at en litterær genre kan være defineret af såvel formmæssige som indholdsmæssige og/eller historiske aspekter (f.eks. Rømhild, 1986, Handesten, 1994, Rasmussen, 1999), og hvis emnebegrebet er vanskeligt i forbindelse med faglitteratur (f.eks. Hjørland, 1993), så er det næppe lettere i forbindelse med skønlitteratur, hvor der er tradition for at skelne mellem et mere overfladisk stoffigt niveau (f.eks. et landligt miljø) og en mere dybtliggende tematik (f.eks. døden), som begge kan siges at være emner. Disse problemstillinger er det dog ikke muligt at uddybe yderligere her, hvor jeg i stedet så vidt muligt vil bestræbe mig på at bruge termerne i overensstemmelse med gængs praksis. Kriminalromanen er en genre (eller mere præcist: en undergenre af genren romaner), det samme gælder f.eks. den historiske roman og fantasy, hvorimod romaner, der på den ene eller anden måde fokuserer på f.eks. terrorisme eller forbrugersamfundet, nok har et emne tilfælles, men de udgør stadig ikke en genre, i hvert fald ikke en veletableret sådan.

Hvis denne opfattelse er rimelig, er den tilsyneladende modstilling af genrebegreber og emneord dog ikke holdbar, da en del emneord indgår i de gamle

genrebetegnelser, og indekseringen fra og med 1990 fortsat indeholder genrebetegnelser. På den anden side er navneforandringen ikke ren kosmetik, for så vidt som antallet af emneord er vokset kolossalt med emneindekseringen. Derfor vil de to typer indeksering nedenfor blive analyseret hver for sig, men inden da er der grund til at fremhæve to andre forhold, der understreger hvor svært det er at gennemskue indekseringen af skønlitteratur.

For det første har DBC foretaget en del genindekseringer af de gamle titler fra før 1990. Det betyder, at det ingenlunde kan tages for givet, at en titel fra f.eks. 1985 er indekseret med de såkaldte genretermer. Og for det andet har DBC i hundredvis af tilfælde *ikke* revideret den gamle indeksering, når en ældre titel er blevet genudgivet efter 1990. Dette fænomen er særlig udbredt i 1990'erne, men også fra efter år-tusindskiftet er der eksempler herpå.

Genreindekseringen

I en konkret bibliografisk post er det ret let at afgøre, hvilken type indeksering der er anvendt, da genretermer har stort begyndelsesbogstav, mens emneord, bortset fra person- og stednavne, er skrevet med lille. I øvrigt kan termerne i de to systemer godt være ens, men der er dog langt flere forskelle, og faktisk tjener de to indekseringsmetoder hvert deres formål: Hvor emneindekseringen primært blev skabt med henblik på online-informationssøgning, stammer genreindekseringen fra før computerrevolutionen for alvor slog igennem og var rettet mod trykte kataloger som f.eks. *Romannøglen*. Dette udmøntede sig i en temmelig primitiv indeksering, hvor den enkelte titel kun blev tildelt en, to eller i sjældne tilfælde tre genrebetegnelser, og hvor udvalget af genrebetegnelser som helhed var såre beskedent. Bl.a. derfor var (og er) disse trykte kataloger ikke særlig velegnede til informationssøgning, men de kan udmærket bruges som inspiration til f.eks. genre- eller emnebaserede udstillinger.

Der skal derudover peges på to andre forudsætninger for genreindekseringen. For det første (og som tidligere antydet) at *storgenrer* som epik, lyrik og dramatik ikke indgår som termer, heller ikke under andre navne som f.eks. romaner, digte eller skuespil. Derimod kan indekseringen udmærket udtrykke et tilhørsforhold til en bestemt *undergenre*, f.eks. den historiske roman. Og for det andet at dramatik, digt-

samlinger, novellesamlinger og tegneserier slet ikke blev indekseret, og humoristiske bøger blev det kun i begrænset omfang. Følgelig er der i al væsentlighed tale om en indeksering af romaner.

For at få et overblik over genreterminerne kan man forsøgsvis opdele dem i tre typer:

- 1) relativt veletablerede litterære undergenrer
- 2) termer, der inkluderer ord som romaner, fortællinger eller skildringer, og som sådan kan virke som ægte (under)genrer, men i andre sammenhænge bliver begreberne kun sjældent eller aldrig benyttet
- 3) termer, der i både indhold og udformning mere har karakter af at være egentlige emneord

Hvis man ved bestemmelsen af den første gruppe, de relativt veletablerede undergenrer, tager udgangspunkt i, at der skal findes et blot nogenlunde tilsvarende opslag i *Gads litteraturlleksikon* (Rasmussen, 1999), fremkommer følgende liste:

Arbejderromaner; Dyreskildringer; Eventyrromaner; Familie- og slægtsromaner; Fremtidsromaner; Gys og skræk; Historiske romaner; Humor; Krigssatire; Kriminalromaner; Kunstnerromaner; Politromaner; Science fiction; Spion- og agentromaner; Spændende bøger.

I flere tilfælde er terminologien noget usædvanlig, og forskellen på fremtidsromaner og science fiction er ikke umiddelbart indlysende. Sigende for de indimellem uortodokse genrebetegnelser er det også, at spændende bøger indeholder både spændingsromaner og titler af Morten Korch! Derimod er *Westerns* en anerkendt genrebetegnelse, *Jagthistorier* og *Julehistorier* vel også, og med lidt velvilje og en justering af terminologien kunne det samme måske siges om *Samfundsskildringer fra nutiden* og *Samfundskritik og -satire*, men ingen af disse figurerer i leksikonet.

Fire af genrerne skiller sig ud fra de øvrige, idet de som regel benyttes i en kombineret form (prækoordinering), der også markerer tid og/eller sted. Således kan der ved arbejderromaner skelnes mellem *Arbejderromaner. Efter 1945* og *Arbejderromaner. Før 1945*, mens familie- og slægtsromaner samt samfundsskildringer fra nutiden gerne får tilføjes et land eller en verdensdel, f.eks. *Familie- og slægtsro-*

maner. Italien. I alle tilfælde er det handlingen, ikke originaludgaven eller forfatterens nationalitet, der er bestemmende for angivelsen af tid eller sted. Mest komplicerede er de prækoordinerede termer i forbindelse med de historiske romaner, hvor der almindeligvis er tilføjet både en (historisk) periode samt et land eller en verdensdel. Da periodeinddelingen her er meget anderledes end i emneindekseringen, skal den fremhæves i sin helhed. I nogenlunde kronologisk orden tager den sig ud som følger:

Forhistorisk tid; Ægyptisk oldtid; Kinesisk oldtid; Klassisk oldtid; Nordisk oldtid; Vikingetiden; Midaldalder, renaissance og reformationstid; 1300-1399; 1400-1499; 1500-1599; 1600-1800; 1800-1900; 1900-1945; 1945-1960.

Det vil sige, at en prækoordineret indekseringsterm kan være *Historiske romaner. 1500-1599. Danmark*. Hvorfor '99' ved de efterfølgende periodeskift bliver erstattet med '00', og hvorfor det 17. og 18. århundrede kun udgør én periode skal være usagt, og det giver næsten sig selv, at der er ekstraordinært mange fejlindekseringer i forbindelse med de historiske romaner.

Med hensyn til den anden gruppe, de genreklingende men i anden sammenhæng sjældent brugte termer, opereres der med følgende:

Erhvervsskildringer; Ind- og udvandrerskildringer; Kvindeskildringer; Mandeskildringer; Religiøse romaner; Symbolske dyrefortællinger; Søromaner; Vagabondskildringer.

Jævnfør ovenfor skelnes der altså mellem dyreskildringer og symbolske dyrefortællinger, selv om der næppe er mange historier om dyr i voksenalitteraturen, der ikke er mere eller mindre symbolske. I øvrigt er de fleste af termerne i denne gruppe blevet forældede med emneindekseingen, men som tidligere nævnt betyder det ikke, at de ikke findes i Danbib.

Og endelig er der så de genreterminer, der i indhold og udformning ligner almindelige emneord, om end flere af dem indeholder ikke ét men hele to emner. Noget af det mest rammende der kan siges om disse termer er, at selv om genreindekseringen opstår i 1980'erne, så synes hele ånden bag dem at være langt mere i overensstemmelse med 1970'erne. For nok er der *Kærlighed, Erotik, Sport, Landboliv, Børn*

og unge og *Ældre mennesker* (hvor de to sidste kategorier betegner hovedpersonerne, ikke nødvendigvis målgruppen), men med *Kollektiver og andre alternative samværsformer* får man et godt billede af den mentale horisont, og herefter slår den problembaserede tilgang massivt igennem:

Alkoholisme; Atomkraft og –katastrofer; Evnesvage; Fysisk handicappede; Homoseksualitet; Krig; Kriminalitet og fængselsvæsen; Psykiske problemer; Raceproblemer; Stofmisbrug; Sygdom og død; Terrorisme; U-lande; Ægteskab og skilsmisse.

Heraf kan krig om nødvendigt underinddeles i *Krig. Verdenskrigen 1914-18* eller *Krig. Verdenskrigen 1939-45*. Mere opsigtsvækkende er det dog, at ægteskab og skilsmisse synes at hænge lige så godt sammen som kriminalitet og fængselsvæsen. Hovedproblemet med disse termer er selvfølgelig ikke, at de er medtaget, men at der (så vidt jeg kan se og naturligvis udover de tidligere nævnte) simpelthen ikke er flere termer i hele genreindekseringen, hvad der bevirker at mange af romanerne mest fremstår som en illustration af et problem. Således er Tom Kristensens *Hærværk* kun indekseret med mandeskildringer og alkoholisme og Rilkes *Malte Laurids Brigges optegnelser* kun med mandeskildringer og psykiske problemer, hvad der i begge tilfælde må betegnes som en nærmest absurd reduktion af de pågældende værker.

Tager man højde for, at genreindekseringen er ret primitiv og har sine særheder, kan den dog godt i et vist omfang bruges til informationssøgning. Relativt bedst fungerer den i forbindelse med de litterære undergenerer og det nævnte udvalg af personlige eller samfundsskabte problemer. I andre henseender er der meget lidt at komme efter.

Emneindekseringen

Hvis man ser bort fra de geografiske og periodemæssige underinddelinger består genreindekseringen kun af 50 termer, hvorimod der i emneindekseringen er i tusindvis af kontrollerede emneord, selv fra regnet de geografiske og periodebestemmende af slagsen. Og det stopper ikke der, da der ikke arbejdes med tesaurus i traditionel forstand, og aktualitet, smidighed og brugerorientering er prioriteret højere end gennemført styring og sikkerhed (*Indeksering af skønlitteratur*, 1998). Det indebærer, at selv om DBC tilstræ-

ber at det samme ord bruges for samme emne, stiger antallet af kontrollerede emneord løbende, og i øvrigt er der også mulighed for at tildele ukontrollerede emneord, hvilket ikke er en særlig udbredt praksis, men dog sker nu og da.

På den baggrund er det naturligvis stærkt beklageligt, at der fortsat ikke eksisterer en egentlig liste med kontrollerede emneord til skønlitteratur. Den relativt bedste mulighed i den forbindelse er emneordsbasen betitlet 'DBC-emneord skønlitteratur', som findes ved at klikke på 'Flere emnekoder' på Danbibs startside. Basen er velegnet til skanning, og for at få et overblik kan man ved hjælp skanning printe hele listen ud, men det er unægtelig et større arbejde. Derudover skal der tages højde for, at basen trods sit navn hverken er afgrænset til DBC-emneord eller skønlitteratur. Således er Bibliotekscentralens gamle genrebetegnelser medtaget, og lige bortset fra at skønlitteratur også her omfatter bl.a. tegneserier, så er emneord til spillefilm på video og DVD faktisk også inkluderet. Da der er en noget uensartet indekseringspraksis de forskellige medier og gener imellem, er følgen at en del termer aldrig er blevet tildelt voksenalitteratur. Endelig skal det pointeres, at ukontrollerede emneord er udeladt, og at basen er behæftet med sneisevis eller måske snarere hundredvis af fejlindekseringer (stavefejl mv.).

Udover antallet af termer er der også i andre henseender sket en væsentlig udvikling fra genre- til emneindeksering. Nu er det f.eks. ganske normalt at tildele seks, otte eller endnu flere emneord, og indekseringen er ikke længere forbeholdt romaner og nogle få humoristiske bøger. Selv digtsamlinger indekseres nu og da, dog sjældent med mere end et enkelt eller to emneord, og novellesamlinger, dramatik og tegneserier bliver det ganske ofte. Med hensyn til samlingerne er kriteriet, at emneordene skal være rimeligt dækkende for samlingen som helhed, hvorfor emneordene ofte har et generaliserende præg og ikke er så særprægede, som de nogen gange er i forbindelse med udgivelser bestående af en enkelt sammenhængende tekst. Typiske emneord til digtsamlinger kunne f.eks. være kærlighed, kvinder eller unge, mens novellesamlinger også ofte får tildelt emneord for tid og sted. I øvrigt har kriterierne for hvordan disse emneord bruges også udviklet sig siden genrebetegnelserne. Således er det i dag ret almindeligt at indekserer en bestemt by, men også mere upræcise størrelser som f.eks. 'provinsen' kan benyttes, og i

den meget anvendte periodeindeksering er årtiet det mest udbredte, f.eks. 1970-1979. Hvis handlingen udspiller sig over mere end tre årtier, angives dog typisk et helt århundrede, f.eks. 1800-1899. Ved ældre historiske perioder benyttes der betegnelser for epoke, men da der ikke længere benyttes prækoordinering (bortset fra ved et mindre antal faste udtryk som f.eks. 'politiske forhold'), er indekseringen helt anderledes. En prækoordineret genreterm kunne være *Historiske romaner. Middelalder, renæssance og reformationstid*, i en emneindeksering ville det (med henblik på postkoordineret emnesøgning) være *historie* samt en eller flere af de pågældende epoker.

Ikke mindst i det pågældende eksempel er der dog grund til at være opmærksom, da genreindekseringens middelalder er blevet til *middelalderen* og reformationstid er blevet til *reformationen* eller *reformationstiden*. Renæssance er stadig *renæssance* - og i modsætning til de andre altså i ubestemt form.

Transformationen af historiske romaner til historie kunne indikere, at de gamle genretermer generelt er blevet til emneord, men som tidligere nævnt er det ikke tilfældet. Nogle er blevet forvandlet på denne vis, andre har bibeholdt deres navn, og atter andre har fået en ny genrebetegnelse. Tabel 3 viser,

Genreindeksering	Emneindeksering	
<i>Veletablerede genrer</i>	<i>Genrer</i>	<i>Emneord</i>
Arbejderromaner	arbejderromaner	arbejdere
Dyreskildringer	dyrefortællinger; allegorier	
Eventyrromaner	eventyr; eventyrlige fortællinger; fantasy	
Familie- og slægtsromaner	slægtsromaner	familien
Fremtidsromaner	fremtidsfortællinger	
Gys og skræk	gys; evt. gotiske fortællinger	
Historiske romaner		historie
Humor	humor	
Jagthistorier		jagt
Julehistorier		jul
Krigssatire		krig
Kriminalromaner	krimi	
Kunstnerromaner		kunstnere
Politiromaner	politiromaner	
Samfundskritik og -satire	evt. socialrealisme	samfundskritik; samfundssatire
Samfundsskildringer fra nutiden	evt. socialrealisme	samfundsforhold
Science fiction	science fiction	
Spion- og agentromaner	evt. spændende bøger	spioner
Spændende bøger	spændende bøger	
Westerns	westerns	
<i>Selvopfundne genrer</i>		
Erhvervsskildringer	erhvervsskildringer	
Ind- og udvandrerskildringer		indvandrere; de pågældende lande
Kvindeskildringer		kvinder
Mandskildringer		mænd
Religiøse romaner		religion
Symbolske dyrefortællinger	symbolske dyrefortællinger; evt. allegorier	
Søromaner	søfortællinger	
Vagabondskildringer		vagabonder

Tabel 3: Genreindekseringens litterære genrer før og nu

hvordan genreterminer typisk eller i det mindste forholdsvis hyppigt er blevet tacklet i emneindekseringen. Med hensyn til genreindekseringen skelnes der i overensstemmelse med tidligere i artiklen mellem de relativt veletablerede genreterminer og de mere eller mindre selvopfundne blandt disse, mens der i emneindekseringen skelnes mellem de mere regulære genrekategorier og almindelige emneord. Prækoordinerede termer fra genreindekseringen indgår ikke.

Totalt har kun otte af de oprindelige 28 genrebetegnelser fået videreført deres navn under emneindekseringen, ti svarer i større eller mindre grad til nogle nye genrebetegnelser, og ligeledes ti er nu blevet reduceret til emneord. Blandt de sidstnævnte er der rimeligt nok mange af de mest problematiske betegnelser fra genreindekseringen, men alligevel er det samlede resultat noget problematisk. Godt er det dog, at DBC har forsøgt at give en kort definition af de forskellige genrer (*Indeksering af skønlitteratur*, 1998), hvorefter det bl.a. skulle være muligt at skelne mellem science fiction og fremtidsfortællinger (de tidligere fremtidsromaner), men især i forhold til almindelige biblioteksbrugere er det ikke heldigt at en kategori som spændende bøger (er alle andre kedelige?) har fået lov til at overvintre. Her ville langt mere velkendte betegnelser som spændingsromaner eller spændingsbøger være at foretrække, og det klodsede samfundsskildringer fra nutiden kunne være blevet til samtidsromaner, men må i stedet lade sig nøje - og det kun sjældent - med socialrealisme, hvor et af problemerne er, at denne term ikke siger noget om, hvornår handlingen udspiller sig.

Derudover veksles der lystigt mellem lange former, som inkluderer ordene romaner, fortællinger eller bøger, og ultrakorte, delvis emneordslignende former som krimi, gys og humor, og i flere tilfælde er navneforandringen nærmest kosmetisk. Søgeteknik er enhver ændring af en genrebetegnelse imidlertid en alvorlig sag, da en søgning på en given term ikke opfanger de titler, der kun er indekseret med forgængeren/afløseren til denne term. F.eks. indbefatter en søgning på krimi ikke de titler, der kun er blevet indekseret med termen kriminalromaner. Når det kan lade sig gøre, er trunkering derfor anbefalesværdigt: lds=krimi?, lds=kvinde?, lds=samfunds? osv. (lds er emnekode til den førnævnte base med de skønlitterære emneord og dermed også en af metoderne til at udelukke faglitteraturen, hvis man ikke er interesseret i den, hvad der selvsagt kan være et stort

problem i forbindelse med emneord som f.eks. kvinder og historie.)

Imidlertid er der ikke bare blevet slettet en del af de gamle genrebetegnelser i forbindelse med overgangen til emneindeksering, for endnu flere nye genrebetegnelser er kommet til. Nogle af disse fremgår af Tabel 3, et udvalg af de andre er:

aforismer; barndomserindringer; biografiske romaner; biografiske skuespil; brevromaner; cyberpunk; dagbøger; erindringer; fabler; fantastiske fortællinger; haiku; heltesagn; kirkespil; legender; magisk realisme; nonsensfortællinger; psykologisk thriller; robinsonader; symbolske fortællinger.

Som helhed er der her en høj standard. De fleste af genreterne er både veletablerede og veldefinerede og derfor også lette at bruge i en indeksering. Naturligvis vil termer som aforismer, haiku og nonsensfortællinger kun komme i brug med lange mellemrum, men det er bestemt positivt at DBC også prøver at indeksere skønlitteraturens mere sjældne typer. Mindre heldigt er det, at mange af genrebetegnelserne bruges uden fornemmelse for den historiske tradition, som de hviler på. I kraft af genudgivelser har der været rig lejlighed til at (gen)indeksere centrale værker inden for de genrer, som de nye genrebetegnelser refererer til, men chancen er nærmest konsekvent blev forpasset. F.eks. er Goethes *Den unge Werthers lidelser* ikke beriget med brevroman, Kafka og Borges ikke med fantastiske fortællinger, og hverken García Márquez' genrekonstituerende *Hundrede års ensomhed* eller Allendes *Åndernes hus* (1980'ernes mest solgte oversatte roman i Danmark) er beriget med magisk realisme. Dog har Defoes *Robinson Crusoe* fået tildelt robinsonade, men det gælder kun de forkortede børneudgaver, for voksenudgaverne er faktisk slet ikke blevet indekseret, og som helhed er der desværre tale om en meget lemfældig omgang med klassikerne.

Så vidt genreterminer blandt de såkaldte emneord, for langt størstedelen af sidstnævnte er ikke generelaterede. Alt i alt er der så mange emneord, og samlet udgør de så broget et billede, at analysen af dem ikke kan blive lige så detaljeret og dækkende, som den var ved genreterminer, men grundlæggende hviler udmøntningen af emneord på en analyse af en række facetter i det enkelte værk, hvor der på det mest overordnede plan bliver skelnet mellem tre

niveauer: Værkets konkrete niveau, dets abstrakte niveau og dets ydre niveau (*Indeksering af skønlitteratur*, 1998).

På det konkrete niveau spørges der til, hvor og hvornår handlingen udspiller sig, om bogen handler om specielle begivenheder eller aktiviteter (f.eks. heksefølgelser) eller om noget andet konkret (f.eks. 'rigtige' mennesker, bestemte genstande eller døden). På det abstrakte niveau spørges der til, hvorvidt der fokuseres på psykologiske forhold (f.eks. forelskelse eller ensomhed), på sociale forhold som (f.eks. fattigdom) eller på personrelationer og interaktion (f.eks. mor-datter forholdet eller vold). Og på det ydre niveau handler det om, hvorvidt bogen falder ind under en bestemt litterær form (eller storgener) eller tilhører en bestemt (under)genre. Derudover kan indeksereren også overveje, om bogen indeholder nogle (andre) væsentlige emner eller temaer, om den er skrevet med henblik på en bestemt målgruppe, om der er en bestemt synsvinkel, samt hvad bogen kan bruges til. Det bliver pointeret, at de begrebsmæssige bestemmelser, som analysen udmunder i, kan omsættes enten i emneord eller note eller helt kan udelades (ibid.).

Disse indekseringsprincipper er tydeligvis inspireret af Annelise Mark Pejtersens artikler (f.eks. Pejtersen, 1978), og i forhold til indekseringen af skønlitteratur i andre systemer er der tale om en forholdsvist ambitiøs tilgang. Uden at man kan tale om falsk varebetegnelse, må det dog også konstateres, at praksis som helhed har svært ved at indfri de forventninger, som det teoretiske grundlag kunne give anledning til – af to grunde:

For det første er der visse facetter, som omsættes til emneord langt hyppigere end andre, da den litterære form (storgener) og de fleste af de 'øvrige overvejelser' i bedste fald findes i noten - og ofte heller ikke der. I praksis består den gennemsnitlige indeksering derfor af en eventuel undergenre samt et antal emneord affødt af det konkrete og det abstrakte niveau, hvor der trods navnet på sidstnævnte er tale om nogen meget virkelighedsnære størrelser.

Og for det andet: selv om det konkrete og det abstrakte niveau har givet anledning til flere tusind emneord, heriblandt en hel del specielle (afsaltning, albinoer, algonkiner, amish og Aspergers syndrom - for nu blot at nævne nogle af dem, der begynder

med a), så er der unægtelig visse emneord og kategorier af emneord, som dominerer indekseringerne. Udover tid, sted og litterære undergenrer handler det især om:

- 1) Køns- og/eller aldersbestemte grupper (mænd, kvinder, piger, drenge, unge, børn, ældre)
- 2) Nære menneskelige relationer eller mangel på samme (familien, ægteskab, utroskab, skilsmisse, parforhold, søskende, far-søn forholdet, mor-datter forholdet, venskab)
- 3) Store eksistentielle spørgsmål (kærlighed, identitet, døden)
- 4) Samfundsrelevans (samfundsforhold, samfundskildringer, samfundskritik, samfundssatire)

Nu er det naturligvis ikke forkert, at en stor del af skønlitteraturen faktisk fokuserer på størrelser som disse, men selv emnemæssigt beslægtede titler er jo forskellige, og det er derfor, som påpeget af Nielsen (1997), et problem, at indekseringerne ikke siger ret meget om, *hvordan* bogen behandler sine emner. Det er naturligvis et spørgsmål om æstetik og fortolkning, men udover angivelsen af en eventuel undergenre, som måske kan antyde en bestemt æstetik, og et beskedent antal værdiladede termer som f.eks. samfundskritik eller samfundssatire, der kan sige noget om tonen eller holdningen, så indgår den slags stort set ikke i indekseringerne.

Konsekvensen af disse tre forhold – forkærligheden for det virkelighedslignende, den relative rovdrift på nogle få termer og typer af termer samt den ringe opmærksomhed omkring det æstetiske og holdningsmæssige – er at indekseringen er klart bedre gearret til nogle typer skønlitteratur end til andre. De mest tilfredsstillende resultater opnås næsten altid i relation til en realistisk betonet litteratur, hvor der fortælles lige ud ad landevejen uden for mange svinkeårinder eller fortællemæssige spidsfindigheder, og hvor teksten i det hele taget ikke er alt for kompleks og analysekrævende. Det er dermed også gerne den type litteratur, der får flest emneord. Derimod må en ikke-virkelighedslignende genre som fantasy ofte nøjes med et enkelt emneord – nemlig fantasy – og antallet af emneord kan gå helt i bund, når der er tale om æstetisk avancerede eller på anden måde vanskeligt tilgængelige værker. Således har Laurence Sternes *Tristram Shandys levned og meninger*, Kafkas *Processen* og James Joyces *Ulysses* i hvert fald tre ting til fælles: At de er klassikere, at de er blevet genud-

givet på dansk inden for det seneste års tid – og at de stadig ikke er blevet tildelt et eneste emneord.

Noterne

Påbegyndt 1981 er notetildelingen til skønlitteratur et år ældre end genreindekseringen. I forhold til de andre repræsentationsformer er noterne måske den sværeste form at få et overblik over, for nok er der retningslinjer for udformningen, men da der ikke er nogle tal (som i klassifikationen) og kun genrebetegreberne kan betegnes som en slags kontrollerede termer, kan noten udformes på utallige måder, og det giver sig selv at ikke to noter er ens. Af samme årsag er det vanskeligt at beskrive, hvordan noterne har udviklet sig generelt. Det er dog evidenter at de *har* udviklet sig, oven i købet i adskillige henseender, men der er ikke nogen enkeltstående begivenhed som kan sidestilles med overgangen fra genre- til emneindeksering.

På det mest elementære niveau kan der skelnes mellem den indholdsbeskrivende og den indholdsciterende note. I overensstemmelse med sit navn citerer sidstnævnte så at sige bare indholdsfortegnelsen eller dele heraf. Typisk vil forfatternavne (hvis det er en antologi), titler på enkelttekster (f.eks. hvis det er en novellesamling) og overskrifterne på forskellige afsnit eller kapitler i en bog blive repeteret. Bemærk at titlerne på de enkelte digte i en almindelig digtsamling ikke bliver citeret og derfor heller *ikke* er søgbare.

Mere kompliceret er den indholdsbeskrivende note. Yderpunkter er her den gennemført handlingsrefererende note, som prøver at indbefatte hele handlingen, den påbegyndt handlingsrefererende note, som især benyttes i forbindelse med spændingsbetonet litteratur, og den karakteriserende note, hvor der mere eller mindre er frit slag. Det kan f.eks. handle om bogens tematik, dens eventuelle budskab, det sproglige niveau og måden den er fortalt på, målgruppen osv. Det er også muligt at vurdere bogens kvalitet eller placere den i en litteraturhistorisk sammenhæng, men i Danbib er der ikke mange noter, som inddrager disse dimensioner.

I 1980'erne var den indholdsbeskrivende note, i lighed med genreindekseringen men til forskel fra den indholdsciterende note, i al væsentlighed beholdt romaner, og stilen var ofte anonymiserende på

grænsen til det intetsigende. Her følger to af de mere grelle eksempler i deres helhed:

- 1) Roman om en bankmand, der dømmes af en ukendt ret for en brøde, han ikke kender.
- 2) Roman der foregår den 16. juni 1904 i Dublin og afspejler nogle få menneskers liv og tanker.

Så er der ikke blevet røbet for meget, må man sige, for det er noterne til henholdsvis *Processen* og *Ulysses*. Ifølge DBC skal noten ”både være informativ og appetitvækkende” (*Indeksering af skønlitteratur*, 1998), men på trods af at det der står i noterne sådan set er korrekt, er de faktisk ingen af delene, fordi det fuldstændig negligeres hvad det er der har gjort netop disse romaner til to af verdenslitteraturens største moderne klassikere. Som sagt er der her tale om et par af de mere grelle eksempler, men i øvrigt er udformningen ikke atypisk: En enkelt forholdsvis kort helsætning, der stort set er ryddet for brugbare søgetermer. Følgelig er den type noter hverken velegnede til informationsøgning eller relevansvurdering.

Siden hen er det gradvist blevet bedre. Dermed ikke være sagt at der ikke fortsat bliver leveret slappe, intetsigende eller decideret fortegnende noter, for det gør der, men som helhed er noterne anno 2005 afgjort af højere kvalitet end de var i 1980'erne. Blandt de vigtigste årsager til denne forbedring er:

- 1) *Omfang*. Hvor noten tidligere bestod af ca. 20 ord og kun meget sjældent gik over 30, ligger gennemsnittet på noter til romaner i dag på 30-35, og nogle har op imod 50. Det bevirker faktisk, at bøgerne kan beskrives væsentlig mere dækkende.
- 2) *Sprogholdning*. Hvor idealet tidligere synes at have været en tør, tilstræbt neutral sprogbrug, er der nu langt flere farverige eller usædvanlige ord, som gør noten levende og appetitvækkende. Derudover finder man også mange flere termer, der kan være til gavn i en informationsøgning. Det kan være hovedpersonernes navne, meget specifikke lokaliteter og meget andet. Noter til *Da Vinci mysteriet* af Dan Brown er et godt eksempel på den ændrede sprogbrug.
- 3) *Dristighed*. Det er nok stadig lidt af et undtagelsesfænomen, men i forhold til tidligere kan der nu indimellem spores et mod til at berøre områder, der dels kan være vanskelige at beskrive, dels kan indebære fortolkninger og vurderinger der ikke på forhånd er hinsides diskussion. Det kan bl.a.

handle om et værks dybere tematik (f.eks. noten til Fitzgeralds *Den store Gatsby*), den formmæssige opbygning (f.eks. noten til Peer Hultbergs *Byen og verden*) eller fortællemaneren (f.eks. noten til Helle Helles *Biler og dyr*). Det sidstnævnte litteraturreksempl, der er en novellesamling, illustrerer samtidig, at indholdsbeskrivende noter heller ikke mere er afgrænset til romaner: Dramatik og novellesamlinger får ret til en sådan note, digtsamlinger gør det sjældnere, men i få ord at karakterisere samlinger med mange tekster kræver også et vist mod – især når genren, som digte, har ry for generelt at være vanskelig tilgængelig.

Som nævnt i artiklens indledning skriver DBC i indekseringsvejledningen, at hvor emneordene især er rettet mod informationssøgning, da er noterne især rettet mod relevansvurderingen. De ovenfor beskrevne tiltag til udviklingen af noten antyder, at det måske ikke forholder sig helt så simpelt mere. I hvert fald kan både det stigende omfang, den ændrede sprogholdning og den større dristighed siges at tjene begge formål.

Et fremtidsperspektiv

At indholdet i skønlitteraturens respektive repræsentationsformer er så differentieret som tilfældet er, er en svaghed, for så vidt som der forudsættes en betydelig viden om hver af disse repræsentationsformer, før man kan forvente kan opnå et fornuftigt udbytte i en informationssøgning. Af samme grund vil nogen måske føle sig fristet til at foretrække en almindelig fritekstsøgning, da forskellen på indeksering og note her er elimineret, men foruden at give en masse støj (ikke mindst en masse faglitteratur) vil man så også gå glip af de afgrænsningsmuligheder, der ligger i klassifikationen. Differentieringsgraden er imidlertid også en styrke, da det tillader at repræsentationen kan dække mange facetter af et litterært værk, uden at alt for mange af disse facetter skal klumpes sammen på et enkelt repræsentationsniveau.

Det har DBC til en vis grad forstået at udnytte. Ganske vist er klassifikationsprincipperne uforandrede, men i forhold til genreindekseringen er emneindekseringen afgjort mere velegnet til at give i det mindste et indtryk af, hvad en given titel handler om, og som dokumenteret har navneskiftet ikke bevirket en ringere indeksering af undergenererne som sådan – nogle er forsvundet, endnu flere er kommet til. Selv

om der både med hensyn til emner og genrer fortsat er rig mulighed for at forbedre praksis, kan der altså konstateres en klart bedre dækning af skønlitteraturens emnemæssige facetter. Derudover har også det stigende omfang og den generelt større dristighed inden for noten bevirket, at en række nye facetter er blevet inkluderet i repræsentationen.

Ikke mindst den lejlighedsvis indarbejdning af mere fortolkningsbetonede aspekter i noten viser imidlertid også, at den forbedrede dækning af værkernes facetter har en pris. Konsekvensen er nemlig, at især noten bliver mere subjektiv end der har været tradition for i bibliografiske poster. I den henseende står DBC ved en skillevej. Én ting er, at hvis mere fortolkningskrævende aspekter skal udfoldes på forsvarlig vis, så må der muligvis forudsættes en højnelse af den skønlitterære og litteraturfaglige viden hos indeksererne. Hvis det er et problem, er det dog et problem der kan løses. Mere afgørende (og måske også mere ømtåleligt) er derfor den mere principielle side af sagen, nemlig idealet om objektivitet, eller i hvert fald noget der ligner. Her illustrerer indekseringsvejledningen en uafklaret holdning, da det i forbindelse med emneanalysen pointeres, at udvælgelsen af emneord ”i sidste ende (vil) bero på indekserens vurdering af væsentligt og uvæsentligt”, hvorimod det om de indholdsbeskrivende noter hedder, at de skal ”give en objektiv og dækkende karakteristik af, hvad bogen handler om.” I praksis synes DBC dog i stigende grad at have relativiseret idealet om objektivitet, men tendensen er bestemt ikke lige stærk inden for alle repræsentationsformerne:

I det omfang en klassifikation skal forholde sig nogle ganske bestemte facetter af et værk, og disse facetter er ganske uproblematisk at klassificere, kan man, inden for de afstukne rammer, tale om objektiv klassifikation. Sådan er det i det store hele med skønlitteraturen i DK5, og det har bestemt sine fordele.

Også indekseringen er baseret på bestemte facetter, men da der ikke er tale om facetter der skal udtrykkes i emneord, og der i større eller mindre grad altid vil være et element af fortolkning involveret i bestemmelsen af emneordene, er indekseringen ikke objektiv – og kan ikke være det. Et eksempel: I nogle romaner kan det være indiskutabelt, hvilket årti handlingen udspiller sig, men ifølge DBC skal det kun udmønte sig i et emneord, hvis handlingen ”beskriver noget tidstypisk” (*Indeksering af skønlit-*

teratur, 1998). Spørgsmålet er imidlertid, hvornår noget er tidstypisk? Det er uundgåeligt et spørgsmål om fortolkning.

Endelig er der noten, hvor idealet i 1980'erne tilsyneladende var at skrive noget, der for enhver pris var korrekt. Ud fra en overfladisk betragtning kan disse noter derfor godt virke objektive, men naturligvis giver det ingen mening at tale om objektivitet, når en repræsentationsform, der skal karakterisere et værk og ikke blot (som klassifikationen) gengive nogle ydre data, ignorerer helt centrale facetter af dette værk. Resultatet var da også, at disse noter både som redskab til informationssøgning (hvad der kan forklares med tidspunktet) og relevansvurdering ofte var meget lidt overbevisende. Som nævnt er nogle af de senere års noter dog væsentligt bedre, ikke blot fordi de i højere grad er forpligtet på værkets helhed, men også fordi der synes at være åbnet mulighed for at udfolde et individuelt farvet sprog og mere fortolkningsbetonede (og dermed også mere subjektive) facetter. I hvert fald antyder egne studenterøvelser, at nyere noter kan være et lige så godt værktøj til informationssøgning som indeksering, og at noterne, når de er vellykkede, er mere velegnede til relevansvurdering, kan der næppe herske tvivl om.

At fortsætte ad den vej, der er udstukket i de mere ambitiøse noter, og lægge yderligere afstand til den objektive dokumentrepræsentation vil nok kræve et vist mod. På den anden side må man nok indse, at udover helt banale kendsgerninger så har ideen om at man kan tale objektivt om skønlitteratur været stendød i årtier alle andre steder end i biblioteksverdenen. Konsekvensen heraf er ikke, at alle repræsentationsniveauer bør være subjektive, bl.a. fordi den normalt ret objektive klassifikation (trods alle sine mangler) kan være et godt redskab til at begrænse recall i en informationssøgning. I det hele taget må subjektivitet selvfølgelig ikke være et mål i sig selv i bibliografisk repræsentationer, men noget der blot, afhængigt af domæne, kan indgå med større eller mindre vægt for at øge brugbarheden.

Her er det afgørende, at skønlitteraturen ikke bare har mange facetter, men at facetterne i udpræget grad stiller forskellige krav. Er det prosa, lyrik eller drama? Almindeligvis er det ikke engang nødvendigt at læse teksten, man kan bare kaste et blik på siden. Det er ret elementært – og ret objektivt. Anderledes er det unægtelig med størrelser som f.eks. tema-

tik og litterær stil, som for nogle værkers vedkommende har været genstand for diskussion i århundreder. Her er den subjektive fortolkning uundgåelig. Hvad man i forlængelse heraf kunne forestille sig er en mere systematisk differentieret tilgang, hvor skønlitteraturens repræsentationsniveauer organiseres i overensstemmelse med de erkendelsesmæssige omstændigheder, der kendetegner de indeholdte facetter – hvorefter repræsentationen ville spænde fra det objektivt registrerende (klassifikation) til det subjektivt fortolkende (noter), med indeksering som niveauet herimellem. Ulempen ved denne struktur er selvfølgelig, at repræsentationen ville være mindre objektiv end den er i dag, men den ville givetvis også øge indeksørernes mod, således at de med god samvittighed kunne levere nogle mere fyldige repræsentationer, hvor vanskelige facetter ikke nærmest på forhånd var siet fra. Hermed ville de selvsagt ikke levere sandheden med stort s, men når alt kommer til alt er det vigtigste ved en repræsentation vel ikke om den er objektiv, men om den kan bruges til noget.

Note

1. Alle testsøgninger er foretaget juni 2005.

Litteratur

Dewey, M (1876). *Classification and subject index for a library*. Amherst, Mass.

DK5: *Systematisk register* (2005). Dansk BiblioteksCenter.

Handesten, L (1994): *Sæt litteraturen er til: om genre, fortolkning og litteraturpædagogik*. Kbh. : Danmarks Lærerhøjskole.

Hjørland, B (1993). *Emnerepræsentation og informationssøgning: bidrag til en teori på kundskabsteoretisk grundlag*. Göteborg : Bibliotekshögskolan & Centrum för Biblioteks- och informationsvetenskap.

Indeksering af skønlitteratur (1998). Dansk BiblioteksCenter.

Kragh Sørensen, A & Svarre, J (2003) *Indeksering af skønlitteratur: informationsvidenskab, litteraturvidenskab, domæneanalyse*. Kbh. : Danmarks Biblioteksskole.

Nielsen, HJ (1997). Romaner af mange slags: om indksering, klassifikation og formidling af skønlitteratur. *Biblioteksarbejde*, 50, 7-30.

Pejtersen, AM (1978): Fiction and library classification. *Scandinavian Public Library Quarterly*, 11 (1), 5-12.

Rasmussen, H (Red.) (1999). *Gads litteraturleksikon*. Kbh. : Gads Forlag.

Rømhild, LP (1986). *Slags: om litterære arter, gener, motiver*. Kbh. : Gyldendal.